

תשובת החכמה

'וידע כל פעול כי אתה פעלתו'¹

הרב אורי שרקי

חלק א - המחלה של הדור

מאז תחילת החילונות ובהמשך לה הציונות, אנו עומדים בפני שאלות גדולות. העולם, האומה והפרט מחפשים זהות, וחיפוש זה מביא אותם לשיטות שונות שאינן דומות למה שאבותיהם היו נוהגים בו.

הרב קוק מנתח במאמר "הדור" את התופעה הזו של עזיבת המסורת הדתית ואת הסיבות לפרצי האידיאליזם הבאים יחד עם התגברות היצרים האפלים של האדם, המכונים בחז"ל 'חוצפא דעקבתא דמשיחא'. לדעת הרב קוק, המחלה היא ב'ראשי'.² חוליי הדור אינם נובעים מיצר הרע או מתקלה מקרית, אלא לדור יש תביעה לעמקות של חכמה גדולה, אשר בהתאמה אליה נדרשות תשובות חכמות ועמוקות, וכל זמן שהוא לא יחשף לתשובות כאלה אפס הסיכוי שהדור יחזור בתשובה שלימה, וגם מצב בו רבים מבני עמנו ימשיכו לקיים מצוות כעניין פולקלוריסטי גרידא לא ישנה מהותית את הדור.

היסוד לדברים אלו הוא שהגורמים היכולים להניע את החיים הם השאלות המטה-פיזיות השכליות, וכל זמן שאין מענה בתחום זה לא ניתן להחזיר בתשובה אמיתית. מכאן שיש צורך **בתשובת החכמה**. חכמת אלוהים, שניתן לומר שחלק ממנה לא היה גלוי כלל עד לימינו, חוזרת לעולם.

בפרשת האזינו, הנקראת על פי רוב בשבת שובה, ישנו תיאור קשה על דור שעזב את הקב"ה: "וַיִּטֹּשׁ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ" וכו'. מדוע זה קורה? התשובה לכך מובאת בפסוקים שלפני כן, שהיא הם "עם נָבֵל וְלֹא חָכֵם", ומתרגם אונקלוס: עָמָא דְקַבִּילוּ אוֹרֵי תְּאָ וְלֹא חֲכִימוּ. ולכאורה לא מובן, אם עם ישראל קיבל תורה, אין זה טוב! אלא, הכוונה שהם רוצים ללמוד תורה בלבד ולא להתעסק כלל בשאר החכמות. וברגע שהדור רוצה רק תורה ולא מוכן להתחכם מכלל החכמה – מדעים, פילוסופיה וכו', התוצאה הישירה היא שהוא יתדרדר ויטוש את הקב"ה. כך מפרש הראי"ה:

¹ שיחה שהעביר הרב בכנס "תשובה מאהבה", תשע"א.

² 'עקבי הצאן' עמ' קט-קי: "המחלה הנוראית של הדור אין מקומה העיקרי לא בלב, לא ברגש, לא בתאוה והפקרות... יסודה של המחלה הוא המח – כח המחשבה... גם מבלי חקור הרבה, הננו רואים, שהסיבה לכל מאובי הדור היא רק המחשבה...". הראי"ה מבאר שהמון העם לא תמיד חושב עצמאית, אך התקופה בכללותה היא תקופה הדורשת עיונים גבוהים והמתייחסת לתובנות ועמקות הבנה בכל תחומי החיים. מעניין לציין את הדחיפה לחשיבה עצמאית ומבינה שנתן הפילוסוף עמנואל קנט במאמרו "השכלה מהי?": "אי הבגרות פירושה אי יכולתו של האדם להשתמש בשכלו בלא הדרכה של הזולת. הוא עצמו אשם באי הבגרות הזו, סיבתה אינה חוסר שכל אלא היעדר החלטה ואומץ לב להשתמש בו בלא הדרכה של הזולת...".

"...אם אנחנו אוטמים את אזנינו משמע לקול ד' הפשוט הקורא בכת על ידי כל שערי האורה הטבעיים, שהיא נחלת כל האדם, מפני שאנו חושבים, שנמצא את אור התורה בתורה הקרועה מכל אור החיים הפרושים בעולם, בפנימיותו ובנשמת האדם בהדרה, אין אנו מבינים בזה את ערכה של תורה, ועל זה נאמר עם נבל ולא חכם, כדמתרגם אונקלוס עמא דקבילו אוריית' ולא חכימו".³

בהמשך הפרשה, בעקבות נטישת הדור את התורה, הקב"ה מקדם את העולם בדרכים אחרות: "כִּי אֲשֶׁר קִדְּחָהּ בְּאֶפֶי וַתִּיקַד עַד שְׂאוֹל תִּחְתֶּית...". וכו'. אך בסיום השירה, אומר הקב"ה: "רְאוּ עֲתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי", וכותב הרמב"ם בספרו 'מורה הנבוכים' שהראיה היא ראייה שכלית.

חלק ב' - התפתחות המדע והתחדשות החכמה

המדען חוקר היקום פרופ' סטיבן הוקינג, הביא את הכפירה האנושית לכדי שכלול אינטלקטואלי, וכפי שהוא עצמו טען בשיחותיו: "אולי אלוהים קיים, אך המדע יכול להסביר את היקום ללא צורך בבורא".⁴ כלומר – מאחר וניתן להסביר איך העולם נברא יש מאין על ידי כוח הגרביטציה, הרי שלא מדובר בישות כל שהיא העונה לשם 'אלהים' אלא בכוח מכוחות הטבע, ומתוכו מתהווה העולם יש מאין. ולא התהוות חד פעמית אלא מזדמנת, מידי פעם. במילים אחרות: אין צורך באלהים, אלהים מיותר.

יש בדבריו של הוקינג חידוש מנטלי שלא היה עד כה. עד היום הבנו שיש גופים ועליהם חל כוח הגרביטציה, ולעומת זאת לתפיסתנו שלו, כוח הגרביטציה קיים עוד לפני הגופים ומכוחו הם מומצאים. כאשר הדברים פורסמו, רבו תגובות המתנגדים שדחו את דבריו של הוקינג בקש במקום לעסוק עניינית בטענותיו, וכאן נרצה להתעמק בדבריו בשל המסקנות החשובות העולות מהם.⁵

1. ניתוק בין תורה ומדע

כותב הרב קוק בספרו "ערפילי טוהר":⁶

"אם יתפאר המדע החדש שהשתחרר מהתיאולוגיה, צריך הוא לדעת, שלעומת זה ששתחררה התיאולוגיה מהמדע, שאסרה בכבלים אנושיים."

³ 'אורות התורה' פרק יב, פסקה ה.

⁴ ציטוט במקור: "One can't prove that God doesn't exist but science makes God unnecessary. The laws of physics can explain the universe without the need for a creator" (מתוך ראיון של הוקינג ל-abcNEWS, 2010).

עוד הוא כותב בספרו The Grand Design (עמ' 144): "It is not necessary to invoke God to light the blue touch paper and set the universe going".

⁵ הדברים המובאים כאן הם תמצית דבריו של פרופ' הוקינג כפי שהם מופיעים באתרים פופולריים שונים ולמרות שיתכן ונפל בהם אי דיוק, יש בכ"ז הרבה מה ללמוד מהם.

⁶ 'שמונה קבצים' קובץ ב, פסקה קא (ובערפילי טוהר עמוד מ).

לפי דברי הרב קוק, צריך להגיד להוקינג תודה על שסוף סוף שחרר את אלוהים מלהיות פיתרון משוואה מתמטית. מזה שהוא אומר שמבחינתו אלהים אינו קיים והחכמה האנושית אינה נזקקת לו מתברר שיש ניתוק בין הבורא לנברא. יוצא שבורא עולם אינו במסגרת ההבנה השכלית שלנו אלא הוא למעלה ממנה.

"אמנם ודאי שם חדש ייקרא להענין העליון, לא שם אשר אנשים יצרוהו, כי אם שם חדש אשר פי ד' יקבנו. התיאולוגיה המשוחררת מכבלי המדע היא הנבואה, סגולתן של ישראל, שתיגלה עלינו במהרה."

מוסיף הרב קוק ומבאר שלמעשה הדרישה המדעית לנתק ממנה את אלהים מקדמת אותנו שלב נוסף בדרך להתחדשותה של התרבות הנבואית.

2. כוח הגרביטציה מחולל המציאות

ישנה מחלוקת בין רבותינו בשאלת התהוות המציאות 'יש מאין'. כאשר הרמב"ם מברר סוגיה זו בספרו 'מורה הנבוכים'⁷ הוא מדבר על יש מאין ממש. לעומתו, הרלב"ג מצמצם את התערבות הבורא בבריאה ומדבר על יש מאין מוגבל בו הכל מתהווה מחומר היולי קדמון.⁸ ואמנם כותב הרמב"ם,⁹ שגם אם יביאנו הכרח השכל למסקנה כי ישנו חומר היולי קדמון שממנו הכל נברא, אין בזה סתירה לאמונת ישראל, וכן כותב גם רבי יהודה הלוי בספרו 'הכוזרי'.¹⁰ והנה, נמצא מדען שההכרח השכלי הביא אותו להבנה זו שהרי כוח הגרביטציה הוא דבר מופשט, מעין החומר ההיולי עליו דיברו הקדמונים. יוצא מכך, שגם המדע מגיע להבנה שהעולם נברא 'יש מאין'.

3. התהוות העולם בהימנעות

אע"פ שמן הדברים האלו יוצא שהעולם מתהווה 'יש מאין', עדיין אין הכרח שכלי לומר שיש סיבה ראשונה שהיא זו שעשתה זאת.¹¹ ואדרבה, דבר זה מתחבר לשיטתם של המקובלים ובראשם האר"י, שביארו שהעולם לא מתהווה על ידי המשכה אלוהית אלא דווקא על ידי סילוק האלוהות, שהבורא

⁷ חלק שני, פרק יג ואילך.

⁸ הדברים מבוארים בספרו של הרלב"ג 'מלחמות השם' במאמר שישי, חלק ראשון, פרק יז, בו הוא מאריך לבאר שיש מיש הוא מצד החומר ויש מאין הוא מצד הצורה, וזאת בהמשך לשיטתו של אפלטון. כמו"כ, במאמר שישי חלק שני פרק ח מבאר הרלב"ג את שיטתו בצמצום התערבות הבורא בבריאה וכותב: "ולזה לא יחס הוית המתדמה החלקים לשם יתברך, כי די בתנועות הגרמים השמימיים עם הכח אשר בחמר השפל לקבל כל הצורות באמצעות הצורות היסודיות אשר ברא בו אל שיתהוו מזה החמר השפל". וכנגד שיטה זו יוצא רבנו חסדאי קרשקש בחריפות בספרו 'אור השם'. דיון מעמיק בכל עניין הבריאה, חידוש העולם והתנועה המתמדת, ניתן למצוא במאמרו של הרב הנזיר בפירושו לספר 'אמונות ודעות' לרס"ג, חלק א' עמ' קמו-קסג.

⁹ 'מורה הנבוכים' חלק שני, פרק כה: "אמנם אם יאמן הקדמות לפי הדעת השני אשר בארנונו – והוא דעת אפלטון – והוא שהשמים גם כן הוים נפסדים – הדעת ההוא לא יסתור יסודי התורה".

¹⁰ מאמר ראשון, פיסקה סז: "ואם היה מצטרך בעל תורה להאמין ולהודות בהיולי קדמון ועולמות רבים קדם העולם הזה, לא היה בזה פגם באמונתו".

¹¹ בניגוד לדעת הפילוסופים הקדמונים, הן מחכמי אומות העולם והן של היהדות כגון רבנו סעדיה גאון בספרו 'האמונות והדעות', מאמר ראשון.

מסלק את אורו מן המציאות – הצמצום.¹² במילים אחרות, ניתן לומר שהקב"ה "לא מפריע" לעולם להיווצר, וזה מתאים למה שאמר הוקינג.

4. רצון הבורא לברוא עולם

בפסוק ב' של פרשת בראשית מסבירה התורה כי "וְהָאָרֶץ הַיְתֵיבָה תִּהְיֶה נְבֵהוּ", ומסביר רבנו בחיי¹³ שמהתוהו נעשה הבוהו, כלומר – התוהו התארגן ונעשה יש, מההיעדר של כל צורה הופיעה צורה. התפיסה המדעית, המיוצגת על ידי סטיבן הוקינג, קוראת את התורה מפסוק ב', אך את פסוק א' החושף שיש כוונה ורצון של הבורא לברוא את העולם היא אינה מסוגלת לקרוא. ומדוע? כיון שדבר זה לא היה ידוע אילולי התורה. בעוד שאת פסוק ב' ניתן לדעת על פי החכמה האנושית, את פסוק א' שמגלה לנו שיש בורא שרצה לברוא את העולם לא ניתן, דבר זה הוא מחוץ ליכולת המחשבה המדעית כיון שאין לו תולדה הכרחית בשכל. וזו הסיבה שהקב"ה החליט להטריח עצמו ולהתגלות בהר סיני, שאם לא כן, לא היינו מגיעים בשכלנו להכרה בו ולא היינו יודעים על קיומו. גם דבר זה מהווה הכנה להתחדשותה של הנבואה, שאינה יכולה לחזור להופיע בעולם כל עוד יש מחסומים מנטליים המפריעים את הופעתה. והנה, המחסום המנטלי של הטענה כי לכל יש הסבר בשכל האדם סולק ומפנה את מקומו להכרה כי ישנן גם תובנות עליונות יותר.

5. כיצד מן האחדות יצא הריבוי?

לפי שיטתו של הוקינג, כוח הגרביטציה הוא הכוח המחולל את ההווה, כלומר – הראשית של כל דבר בעולם היא כוח אחד בלבד. כיון שהוא מכיר רק אלוהים אימננטי הנמצא בתוך 'היש', בתוך העולם, אך הוא אינו מכיר את אלוהי ישראל שהוא גם טרנסצנדנטי ומחולל את העולם מחוץ להווה, כפועל יוצא מכך אותו כוח נהפך אצלו לאלוהי הכל. דבר זה מתקשר לשאלה שעסקו בה מראשית הפילוסופיה ועד היום: כיצד יתכן שמן האחד המוחלט יצא הריבוי? ומצאנו את תשובתו של המהר"ל¹⁴, שאמר: מן האחד יצא אחד. כיצד? הוא מפרש את המילה "בְּרָאשִׁית" – על ידי ראשית. הקב"ה שהוא אחד השפיע תחילה את הראשית, ומתוך המשך השפעה לראשית נבראו כל שאר הפרטים. בדומה להוקינג, שגם לשיטתו ישנה נקודה אחת המסבירה את הכל ושממנה נשפע הכל.

¹² כמובא בתחילת ספר 'עץ חיים' למהר"י.

¹³ רבנו בחיי בן אשר על בראשית, פרק א, פסוק ב: "הוא החומר שאין בו ממש ואין השם נתפס בו, והוא מלשון רז"ל כתוהו על הראשונות, שאם בא אדם לגזור בו שום דבר תוהו ונמלך לקרותו בשם אחר לפי שלא לבש צורה שיחפש בה השם. והחמר הזה נקרא בלשון התורה "תהו" ובלשון הפילוסופים היולי. ו"בהו" הוא הצורה הנלבשת לחמר והיא מלה מורכבת בו הוא, כלומר דבר שיש בו צורה".

¹⁴ 'נצח ישראל' פרק ג: "וכן משמע לשון "בראשית ברא אלהים", שהעולם נברא על ידו [בשביל] דבר שהוא "ראשית". כי על ידי ראשית, שהוא אל השם יתברך, ראוי בשביל כך הבריאה, לא זולת זה. והדברים אשר אמרנו למעלה ברורים, כי לדברי הכל היה השתלשלות העולם על ידי שיש בעולם ראשית, והוא אל השם יתברך, ובשביל ההתחלה, שהוא אל השם יתברך, נברא הכל".

6. הרצון לקבל כראשית הכל

אם נעמיק עוד יותר, מהי אותה ראשית? האר"י מגדיר זאת בשם 'מלכות דאין סוף', שמתוך האין סוף הבלתי מוגדר יוצאת מן הופעה ראשונית, איזה מן תוהו שהוא הנברא הראשון. ועל פי הרב אשלג, אותו נברא ראשון הוא 'הרצון לקבל'.¹⁵ מצד אחד, אם אנו מניחים כמו שאמרנו לפני כן, שיש לבורא רצון לברוא ולהשפיע, אז מונחת הנחה שישנו בהתאמה גם רצון לקבל את השפע שעתיד להופיע. ומצד שני, רצון זה לקבל הוא בלתי מורגש, הוא מובלע ברצון של הבורא להשפיע. אלא, שרצונו של הקב"ה להשפיע מוליד את הרצון הראשוני יותר להשפיע 'רצון לקבל', רצון ממציא רצון. כלומר – המציאות הראשונה מכל המציאויות שמופיעה ויוצאת אל הפועל היא 'הרצון לקבל', הנקראת גם 'מלכות דאין סוף'. ועל פי דברינו, ניתן לומר שכח הגרביטציה הוא אותה בריאה ראשונה, אותו 'רצון לקבל'.

7. גילוי רזי תורה

ואם ישאל השואל: כיצד זה אנו מתירים לדרוש ברבים דברים שהם סתרי תורה? כבר למדנו הרב קוק, שההתפתחות המדעית גורמת לכך שדברים שהיו פעם סתרי תורה ונלמדו רק על ידי יחידים מוכרחים הם לצאת ולהתפשט בעולם:

"כשהחקירה המדעית הולכת ומוצאת דיוקים מכוונים בתוך העלילות כולן של התוהו והבהו, כשכל התנועות, שהוות ושהתהוו בעולמים לפני יצירתם הגמורה, כ"כ מתאימות הן למטרת הבנין הגמור בשכלולו. הולכת בזה חכמת מעשה בראשית להיות יותר ויותר חכמה גלויה, שנדרשת ברבים, ושנותנת מחיה לרוחות רבים... עד שאי אפשר עוד להסביר גם אמונה פשוטה לאנשים בינונים, כי אם על פי הרחבת הצעת רזי עליון, שהם עומדים ברומו של עולם. ופתחי השערים של מעשה בראשית הם הם גורמים עצמיים לפתיחת שערי מעשה מרכבה, שהיא ההנהרה העליונה, המסגלת את החושים ואת הרצונות, את ההכרות ואת ההרגשות, להאחז בעומק הרעיוניות האיתנה, מקור חיים תמימים ונצחיים, עד שהחיים הולכים באומץ קדושתם לנצח כולו את המות, והטוב ממתיק כולו את כל הרע כליל".¹⁶

כלומר – אנו בדור שבו החכמה הולכת ומתגלה, הולכת ושבה, ועל כן, בשל המצב העליון של דורנו, יש הכרח לעסוק בתשובת הדור במדרגה של גילוי החכמה. זו תשובת החכמה.

חלק ג' - כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים

יש העלולים לחשוב, שתהליך זה של התגלות החכמה יועיל לכך שיותר אנשים ישמרו שבת או ילמדו תורה וכדו', אך לאמיתו של דבר, גילוי החכמה בא לתת לנו כלים לענות על השאלות, לא רק של

¹⁵ עיין בהקדמתו לספר הזהר ובעיקר בסעיפים ו-ז.

¹⁶ 'אורות הקודש' חלק א, 'חכמת הקודש', פרק ו. (מקור: שמונה קבצים, קובץ א, פיסקה תקצז)

הדור, אלא של האנושות כולה. במילים אחרות: תשובת הדור, שהיא תשובת החכמה, מחייבת אותנו לתיקון העולם כולו והופכת לתשובה אוניברסלית.

כותב הרמב"ם בסוף הלכות מלכים: ¹⁷

"ובאותו הזמן - ימות המשיח - לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

כלומר – באחרית ההיסטוריה האנושית, עם ישראל יהיה אמון על לימוד החכמה לעולם כולו, ומתוך כך: האלימות תיפסק, הבערות תכלה והעולם יהיה עסוק בחכמה לדעת את ה' יתברך. יוצא מכך, שלחכמת ישראל יש השפעה כלל-עולמית.

חשוב להיזכר בדבריו של הרב פנחס הכהן לינטופ במאמרו 'מעז יצא מתוקי', ¹⁸ הטוען כנגד עם ישראל על שהפסיק להעיד על הקב"ה לכל באי עולם, בניגוד מוחלט למה שאנו אומרים בתפילותינו בכל יום ובתפילות הימים הנוראים בפרט, ובכך למעשה אינו עומד ביעודו. וכך הוא כותב:

"והנה הדבר פשוט כי מפני סבות רבות - הרדיפות שגרמו לנו לעסוק בהישרדותנו - חדלנו מהגד עדותנו - לפעול כעדים נאמנים להעיד על אלוהותו של הבורא בעולם - ובפרט עתה כאשר קמו לפנינו סופרים בפום ממלל רברבן בחקירות חופשיות לעקור כל שרשי חכמת אמונתנו - כגון ברדיצ'בסקי, אחד העם, ברנר וכדו' שקידמו את ההשכלה החילונית בעם ישראל - וכי ככל הגויים בית ישראל(?) וחכמת ישראל האמיתית היא עתה לחרפה, למשל ולשנינה וחכמינו עומדים ומחרישים. עד היום לא עלה על דעת הגאונים הגדולים, העוסקים גם בנגעים ואוהלות וגם בחטאות ואשמות, לעסוק בהלכות ז' מצות בני נח בדרך החיובי, כי אלה אשר נמצא ברמב"ם ז"ל המה הכל בגדר השלילי, בגדר המצות לא תעשה השייכות לבני נח, אבל העבודה ב"קום ועשה" השייך להם לא עסקו חז"ל כלל... וכדומה שאר מצות חיוביות לאדם באשר הוא אדם, עבד אלקים בצלם ודמות כמו שחייבו לנו.. להעיד אלוהותו לאומות העולם וכמו שאנו מתפללים: "מלוך על כל העולם כלו בכבודך". למה לא נשוב אל ד' ונשכיל בתורת ד' ואחדותו? (וכי) רק אחר התנור והכירים (נלמד) ואת חכמת אמונתנו השייכת לכל האדם לא נחקור ולא נדרוש ולא נדע כלל? אדרבא, הבה נא ונחקרה: לו יערה רוח משמים על עם אחד מהעכו"ם להזניח את עצביהם ולשאול אותנו על חכמת אמונתנו, אם האמונת המושכליות, מה היא עבודת ד' אשר יבקש אלוהי ישראל מכל בני האדם לבד עמו ישראל? מה היא חכמת האמונה השייכה גם להם ליסד בתי ספר ללמדה?... הנה אם ישאלונו כזאת אין לנו

¹⁷ 'משנה תורה' הלכות מלכים ומלחמותיהם, פרק יב, הלכה ה.

¹⁸ הרב לינטופ היה החברותא של הרב קוק בסתרי תורה. המאמר פורסם בעיתון 'הפלס', שנת תרס"א, עמ' 39-44.

פה להשיב, כי אין לנו שום בית ספר עליון לחכמת אמונתנו, זולתי מחלוקות וריבי דעות בתוכנו וכל הרוצה ימלא את ידו להיות כהן וחוקר ועובד בחוכמת האמונה.

מסביר הרב לינטופ: תיקון העולם לא יכול לבוא על ידי התמקדות בהלכה המצומצמת בלבד אשר מעכבת כל אפשרות של השפעה אוניברסלית אמיתית. הדבר שנתבע מאיתנו היום הוא לעסוק בחכמת האמונה בצורה מעמיקה ובאופן שנוכל להשפיע מתוכה גם על אומות העולם, "כִּי אֶזְ אֶהְפֹּד אֶל עַמִּים שְׂפָה בְרוּרָה לְקִרְאָה כָּל־מִשְׁמַחַת לְעַבְדוֹ שְׂכָם אֶחָד".^{19 20}

¹⁹ צפניה פרק ג, פסוק ט.

²⁰ לאור דבריו אלו של הרב לינטופ, פועל הרב למעלה מעשור באמצעות עמותת 'ברית עולם' אשר מביאה לידי ביטוי רעיונות גדולים אלו, הן ב'ארץ' דרך בית הספר הגבוה לחכמת האמונה אשר השנה השלישית של פעילותו נפתחה בימים אלו ממש, והן ב'חוצות' במספר שפות מול אומות העולם הפונות ומבקשות הדרכה מעשית לקרבה אל ה' ולידיעתו.